

Een eiland met verbindingen

de rol van het peuterspeelzaalwerk binnen de Houtense
zorgstructuur

Alice van de Vooren

Een eiland met verbindingen

De rol van het peuterspeelzaalwerk binnen de Houtense zorgstructuur

Amsterdam, 9 maart 2007

Alice van de Vooren

Met medewerking van:
Karin Schaafsma

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Zorgstructuur Houten	4
2.1	Zorgstructuur in vogelvlucht	4
2.2	Netwerk 12 min	5
2.3	Conclusie	6
3	Positie peuterspeelzaalwerk	7
3.1	Peuterspeelzaalwerk in vogelvlucht	7
3.2	(Vroeg)signalering	7
3.3	Cruciale verbindingen	8
3.4	Conclusie	9
4	Beïnvloedende factoren	10
4.1	Belemmerende factoren	10
4.2	Bevorderende factoren	11
5	Aanbevelingen	14
	Bijlagen	
Bijlage 1	Aandachtspunten voor beleid	19
Bijlage 2	Bronnen	20

1 Inleiding

De gemeente Houten is volop bezig met de verdere ontwikkeling van een zorgstructuur ten behoeve van kinderen tussen 0 en 19 jaar. Via zinvolle, structurele verbindingen tussen vindplaatsen van kinderen met problemen en voorzieningen die hulp kunnen bieden, wordt bewerkstelligd dat problemen in een vroeg stadium worden gesignaleerd en verwezen naar de juiste hulp.

Belangrijke onderdelen van de zorgstructuur zijn het netwerk 12 min en het netwerk 12 plus. Deze netwerken worden gevormd door diverse partners uit het lokale jeugdveld, zoals de jeugdgezondheidszorg, het maatschappelijk werk en de politie (voornamelijk 12 plus). Vanuit het netwerk worden relaties opgebouwd met vindplaatsen van kinderen met problemen, zoals de buurt, het onderwijs en de voorschoolse voorzieningen.

DSP-groep heeft 15 juni 2006 het advies 'Houten verbindingen' uitgebracht waarin we de zorgstructuur in de gemeente Houten analyseren en aanbevelingen geven ter versterking hiervan.

De gemeente Houten heeft geconstateerd dat het rapport veel aanknopingspunten biedt, maar dat de rol van het peuterspeelzaalwerk binnen de zorgstructuur onderbelicht is gebleven. Geconstateerd is echter dat vooral vanuit de leeftijdsgroep 0-4 te weinig signalen binnenkomen bij het netwerk 12 min. Daarom is er een aanvullende opdracht verstrekt om de rol van het peuterspeelzaalwerk te analyseren en aanbevelingen te doen die ervoor zorgen dat deze versterkt kan worden.

Het is belangrijk om op te merken dat de gemeente de analyse met name wil gebruiken om te bepalen hoe zij zelf een bijdrage kan leveren aan versterking van de rol van het peuterspeelzaalwerk binnen de zorgstructuur. De Stichting Samenwerkende Peuterspeelzalen is zelf ook bezig om een visie te ontwikkelen op de rol en toekomst van het peuterspeelzaalwerk. Een leider merkt hierover op: "Het peuterspeelzaalwerk is geen eiland meer". Aan de hand van de gemeentelijke analyse én de visie van de SSPH, ontstaat een duidelijk beeld van de richting waarin het peuterspeelzaalwerk zich kan ontwikkelen.

In deze analyse treft u in hoofdstuk 2 een korte beschrijving aan van de zorgstructuur binnen Houten, waarna dieper wordt ingegaan op het netwerk 12 min. Daarna wordt de positie van het peuterspeelzaalwerk besproken (hoofdstuk 3), inclusief de rol inzake vroegsignalering en de verbindingen tussen peuterspeelzalen en andere belangrijke signaleerders en hulpverleners. Vervolgens komen in hoofdstuk 4 de factoren die van invloed zijn op de rol van het peuterspeelzaalwerk binnen de zorgstructuur, aan bod. Op basis van de analyse uit hoofdstuk 4, sluit hoofdstuk 5 af met aanbevelingen. In bijlage 1 komen aandachtspunten aan bod, die niet rechtstreeks met het peuterspeelzaalwerk te maken hebben, maar wel van belang zijn voor de verdere ontwikkeling van de Houtense zorgstructuur. In bijlage 2 vermelden wij de bronnen van dit onderzoek.

2 Zorgstructuur Houten

2.1 Zorgstructuur in vogelvlucht

De gemeente Houten heeft een zorgstructuur opgebouwd, bestaande uit twee netwerken – 12 min en 12 plus – en een platform 12 min, om ervoor te zorgen dat signalen met betrekking tot jeugdigen en/of gezinnen met problemen snel worden opgepakt en doorverwezen naar de juiste voorziening.

Belangrijke taken van de netwerken zijn het bieden van een consultatiemogelijkheid aan intermediairs uit de omgeving van jeugdigen, beoordeling van meldingen en snelle doorverwijzing naar passende hulp. Daarnaast zijn de netwerken bedoeld om netwerkvorming en korte lijnen tussen de professionals te bevorderen en bekendheid met elkaars werkwijze te bewerkstelligen.

Naast deze gemeentelijke netwerken zijn er tevens netwerken die verbonden zijn aan het onderwijs, zoals de WSNS-zorgstructuur in het basisonderwijs en het zorgadviesteam van het voortgezet onderwijs. Deze netwerken zorgen er tevens voor dat problemen met jeugdigen snel worden opgemerkt en verholpen. Omdat bepaalde voorzieningen zowel in de gemeentelijke netwerken als in de onderwijsgerelateerde netwerken zitting hebben, bestaat er uitwisseling tussen de netwerken.

De aanbevelingen uit het rapport *Houten verbindingen. Advies ter versterking van de Houtense zorgstructuur* dat DSP-groep juni 2006 heeft opgeleverd aan de gemeente, bieden een aantal aanknopingspunten voor deze analyse. Het gaat om de volgende aanbevelingen, die terug zullen keren in hoofdstuk 5 van deze analyse:

- 1 Met betrekking tot de doelstelling van de gemeentelijke netwerken 12 min en 12 plus is aanbevolen om “het stimuleren van vroegsignalering en het stimuleren van melding aan het netwerk” expliciet op te nemen in de doelstelling. Ook “het blijvend volgen van de gemelde casussen” zou onderdeel moeten uitmaken van de doelstelling.
- 2 Tevens is aanbevolen om voor beide netwerken een protocol¹ te ontwikkelen, waarin criteria zijn opgenomen voor melden, beoordeling en doorverwijzen. Ook moet de wijze van registratie onderdeel uitmaken van een dergelijk protocol, evenals criteria voor evaluatie en verantwoording van de netwerkactiviteiten.
- 3 Ten aanzien van de leeftijdsgroep 0-4 is aanbevolen om periodiek aandacht te besteden aan deskundigheidsbevordering ten aanzien van signaleren en motiveren van ouders. Ook is aanbevolen om een tijdelijke overlegstructuur in te richten voor de signaleerders en hulpverleners rondom de leeftijdsgroep 0-4 jaar, zoals het peuterspeelzaalwerk, de kinderopvanginstellingen en de JGZ 0-4. Doelstelling van een dergelijke structuur is om meer uitwisseling tussen de partners te bevorderen, afspraken te maken over effectief signaleren en om werkwijzen op elkaar af te stemmen.

Noot 1 Inhoudsopgaven voor de protocollen zijn opgenomen in bijlage 3 en 4 van de rapportage *Houten Verbindingen* van DSP-groep.

- 4 In het rapport wordt ook ingegaan op de organisatie van deskundigheidsbevordering via het platform 12 min. Aanbevolen is om via het platform een gestructureerd programma aan deskundigheidsbevordering aan te bieden aan specifieke doelgroepen. De behoefte aan deskundigheidsbevordering zou periodiek moeten worden gepeild en eventueel door de gemeente moeten worden geprioriteerd.

Aangezien deze analyse ingaat op de rol van het peuterspeelzaalwerk binnen de gemeentelijke zorgstructuur in Houten, gaan we hierna verder in op het netwerk 12 min, waar de leeftijdsgroep 0-4 onderdeel vanuit maakt.

2.2 Netwerk 12 min

Het netwerk 12 min is september 2004 opgericht en bestaat uit vertegenwoordigers van een aantal jeugdvoorzieningen, te weten:

- Algemeen maatschappelijk werk - Vitras
- Schoolmaatschappelijk werker van SBO de Wissel
- Jeugdgezondheidszorg 4-19 van de GGD
- Jeugdgezondheidszorg 0-4 van Vitras
- Orthopedagoog (opvoedspreekuur)

De coördinatie is in handen van het algemeen maatschappelijk werk Vitras. Het netwerk is bewust klein gehouden, om snel en doeltreffend te kunnen werken. De schoolmaatschappelijk werkster van SBO de Wissel heeft een belangrijke rol als het gaat om het contact met het basisonderwijs. Zij coacht de IB'ers en brengt signalen in het netwerk namens het basisonderwijs.

Vroegsignalering

Vanuit het basisonderwijs worden steeds meer signalen ingebracht bij het netwerk 12 min, maar vanuit de voorschoolse periode blijft dit sterk achter. Omdat er vanuit het basisonderwijs cases worden ingebracht waarbij sprake is van meervoudige problematiek bij de jeugdige en/of het gezin, is de wens van het netwerk – en tevens van de gemeente – dat signalen in een vroeger stadium worden ingebracht. Hiervoor is het onder andere nodig om de voorschoolse voorzieningen te mobiliseren. Maar ook contacten met de huisartsen moeten steviger aangehaald worden.

Om de bekendheid van het netwerk 12 min groter te maken, is er recent een informatiebijeenkomst voor de peuterspeelzaalleidsters gehouden. Hoewel zij meer te weten zijn gekomen over het doel van het netwerk 12 min, hebben de leidsters de bijeenkomst als teleurstellend ervaren. Zij missen nog specifieke handvatten ten aanzien van signalering en melding bij het netwerk 12 min. Bovendien hadden zij de verwachting dat het netwerk problemen van de leidsters met kinderen uit handen kon nemen. (Meer hierover in hoofdstuk 3 *positie peuterspeelzaalwerk*).

Het netwerk heeft tevens contact met de kinderopvanginstellingen gezocht, maar dit contact komt nog niet echt van de grond. Kinderopvanginstellingen zijn wel geïnteresseerd, maar geven vooralsnog voorrang aan interne processen.

Deskundigheidsbevordering

Het platform 12 min is opgericht om het netwerk 12 min te kunnen versterken via opbouw van onderlinge contacten tussen de partners en ter bevoor-

dering van hun deskundigheid. De groep die benaderd is voor het platform is erg breed; inmiddels is gebleken dat het effectiever is om deskundigheidsbevordering in kleinere groepjes te laten plaatsvinden.

Op dit moment wordt deskundigheidstraining aangeboden aan de IB'ers van het basisonderwijs. Hiervoor heeft het netwerk 12 min gekozen omdat de meeste aanmeldingen vanuit het basisonderwijs worden gedaan. De training wordt in samenwerking met bureau jeugdzorg gegeven. Het netwerk 12 min betaalt mee aan de inhuur van acteurs. De training wordt op termijn uitgebreid naar de docenten van het basisonderwijs.

Ontwikkelingen

Het netwerk 12 min, met name in de persoon van de coördinator vanuit AMW Vitras, werkt aan een aantal verbeteringen en speelt in op huidige ontwikkelingen. Er wordt een nieuw protocol met betrekking tot signalering voor het netwerk 12 min ontwikkeld. Een dergelijk protocol moet meer duidelijkheid scheppen voor zowel de partners binnen het netwerk, als de signaleerders/melders voor de doelgroep 0 tot 12.

Verder worden de netwerken 12 min en 12 plus sterker aan elkaar gelinkt, omdat de coördinator van het netwerk 12 min tevens coördinator van het netwerk 12 plus wordt. Hierdoor wordt warme overdracht van casussen vergemakkelijkt.

Daarnaast denkt het netwerk 12 min mee met de gemeente over de uitbreiding van het schoolmaatschappelijk werk in Houten en over de ontwikkeling van een lokale variant van het centrum voor jeugd en gezin.

De coördinator van het netwerk heeft de expliciete wens geuit om gezinnen die bekend staan als risicovol blijvend te monitoren. Er kan dan veel eerder worden ingespeeld op (escalatie van) problemen binnen het gezin. Momenteel is dit echter geen taak van het netwerk, noch van een andere instelling of voorziening.

2.3 Conclusie

Het netwerk 12 min is volop in ontwikkeling en speelt in op huidige tendensen. De coördinator ontplooit in samenwerking met de partners in het netwerk diverse activiteiten om vroegsignalering en melding bij het netwerk te bevorderen. Ook worden activiteiten op het gebied van deskundigheidsbevordering ontwikkeld.

Het peuterspeelzaalwerk is echter geen directe partner binnen het netwerk 12 min en de huidige deskundigheidsbevorderingsactiviteiten zijn niet op de peuterspeelzalen gericht. Er lijken meer acties nodig om de banden tussen het netwerk 12 min en het peuterspeelzaalwerk steviger aan te halen en zodoende vroegsignalering vanuit de leeftijdsgroep 0-4 te bevorderen.

3 Positie peuterspeelzaalwerk

3.1 Peuterspeelzaalwerk in vogelvlucht

Er zijn vier peuterspeelzalen in Houten, op acht locaties, die zich sinds eind 2004 hebben verenigd in de Stichting Samenwerkende Peuterspeelzalen Houten (SSPH).

De gemeente Houten heeft vastgesteld² dat het peuterspeelzaalwerk als overkoepelend doel heeft om “achterstanden in een zo vroeg stadium op te sporen en waar mogelijk te verkleinen”. Tevens is het peuterspeelzaalwerk bedoeld om “taalontwikkeling te vergroten” en “ontmoeting en uitwisseling tussen ouders te stimuleren”.

De SSPH heeft een coördinator (20 uur) en een administratief werknemer in dienst. De coördinator heeft de werkgeverstaken overgenomen; daarnaast houdt zij zich bezig met diverse beleidstaken, zoals het opbouwen van een relevant netwerk/relaties en professionalisering.

Het bestuur van de peuterspeelzalen, verenigd in de SSPH, is bezig met de ontwikkeling van een visie om de kwaliteit van het peuterspeelzaalwerk verder te verbeteren. De visie en ambities worden vertaald in een beleidsplan³ en voorgelegd aan (de verantwoordelijke wethouder van) de gemeente Houten.

3.2 (Vroeg)signalering

Het peuterspeelzaalwerk heeft nadrukkelijk een rol in de signalering van problemen bij peuters en/of hun gezin; het bestuur van de SSPH onderstreept dit. In de functiebeschrijving van de peuterspeelzaalleidsters is hierover het volgende opgenomen:

“Signaleert naar de leidinggevende indien een kind meer hulp of ondersteuning nodig heeft dan binnen de peuterspeelzaal geboden kan worden en doorverwijzing naar andere instanties en/of instellingen nodig is. Houdt na doorverwijzing contact.”

“Werkt samen en stemt aanpak en werkwijze af met partners als onderwijsinstellingen, consultatiebureaus en/of andere organisaties”.

Het gegeven dát er aan vroegsignalering moet worden gedaan binnen de peuterspeelzalen staat dus niet ter discussie, hoewel de ene leidster dit meer voor ogen heeft dan de andere. Het gaat vooral om de vragen *hoe* gesignaleerd moet worden, *welke* acties vervolgens aan de orde zijn en *hoe* de ouders erbij te betrekken.

Noot 2 Notitie lokaal onderwijsbeleid 2006-2010, gemeente Houten, december 2005.

Noot 3 Stand van zaken begin 2007.

Instrumenten

De leidsters maken gebruik van een *observatie- en overdrachtsformulier* dat de ontwikkeling van een peuter toetst op een groot aantal aspecten. Dit formulier wordt periodiek ingevuld gedurende de tijd dat een kind de peuterspeelzaal bezoekt. Het formulier wordt bij de overgang naar de basisschool meegegeven aan de ouders. De inhoud van het formulier en de procedure omtrent overdracht worden in een aanpalend traject geëvalueerd.

Een vrij gevestigde *pedagoge* bezoekt de peuterspeelzalen (van twee stichtingen) en kan, indien nodig, ondersteuning bieden aan de leidsters. Zij kan meekijken in een groep en achteraf met de leidster bespreken wat ze gezien heeft en hoe de leidster daar mee om kan gaan. De pedagoge maakt echter geen deel uit van netwerken binnen Houten.

De leidsters geven aan dat er meer handvatten nodig zijn om goed te kunnen signaleren en door te verwijzen en daarbij de ouders te motiveren. Het netwerk 12 min heeft wel een folder uitgebracht en een informatieavond georganiseerd, maar er is behoefte aan uitgebreidere ondersteuning, bijvoorbeeld in de vorm van een procesbeschrijving en/of handboek.

3.3 Cruciale verbindingen

Jeugdgezondheidszorg

Voor het peuterspeelzaalwerk is het cruciaal dat er verbindingen worden gelegd met een aantal belangrijke spelers op het terrein van 0 tot 4 jaar. Dit is in eerste instantie het consultatiebureau (JGZ 0-4 uitgevoerd door Vitras). Via het consultatiebureau worden soms kinderen met een voorrangindicatie geplaatst bij een peuterspeelzaal. Er is dan bijvoorbeeld sprake van een taal- of ontwikkelingsachterstand bij het kind of opvoedingsmoeilijkheden in het gezin. De JGZ meldt dan wel de reden van de voorrangindicatie aan de peuterspeelzaal, maar na de plaatsing houdt het consultatiebureau geen 'vinger aan de pols' en de peuterspeelzaal onderneemt in eerste instantie niets extra.

Structureel contact met het consultatiebureau wordt gemist door de leidsters en ook de JGZ geeft aan dat dit bevorderend zou werken voor vroegsignalering van problemen.

Netwerk 12 min

Een andere belangrijke verbinding is die met het netwerk 12 min. Zoals gezegd heeft het peuterspeelzaalwerk geen vertegenwoordiging in het netwerk - ook niet via een contactpersoon, zoals de schoolmaatschappelijk werker als contactpersoon fungeert voor de IB'ers van de basisscholen. Wel hebben de coördinator van de SSPH en de coördinator van het netwerk 12 min afgesproken om regelmatig contact te onderhouden.

Peuterspeelzaalleidsters kunnen hun zorgen omtrent een peuter inbrengen bij hun coördinator, die deze vervolgens bespreekt met de coördinator van het netwerk. Vervolgens brengt de netwerkcoördinator de casus in bij het netwerk.

Basisonderwijs

De peuterspeelzalen gebruiken een observatie- en overdrachtsformulier waarop de ontwikkeling van peuters op twee momenten (bij 3 jaar en vlak voor overstap basisschool) wordt bijgehouden. Dit formulier wordt via de ouders overgedragen aan de basisscholen, zodat zij op de hoogte zijn van de voorgeschiedenis van het kind. Het formulier wordt over het algemeen gewaardeerd door de basisscholen.

De SSPH start met een peuterspeelzaal in een basisschool – bekostigd uit gemeentelijke VVE-gelden –, in een wijk waar veel gezinnen van allochtone afkomst woonachtig zijn. Door de peuterspeelzaal aan de school te koppelen, wordt de toegang laagdrempeliger en wordt een warme overdracht van de peuters naar de basisschool bevorderd. Ook kunnen signalen omtrent oudere kinderen snel worden gelinkt aan jongere broertjes of zusjes die op de peuterspeelzaal zitten, of nog gaan komen.

De SSPH zou intensiever met basisscholen willen samenwerken. In Houten zijn peuterspeelzalen nu vooral in cultuurhuizen ondergebracht, vanwege de positieve functie van het peuterspeelzaalwerk binnen de wijk.

3.4 Conclusie

Het peuterspeelzaalwerk is allang geen eiland meer en is bezig haar positie te bepalen tussen andere belangrijke voorzieningen die onderdeel uitmaken van de jeugdketen. Hoewel er wel al incidenteel contact is opgebouwd met diverse voorzieningen, is het zaak om deze verbindingen structureel te maken zodat ze daadwerkelijk kunnen leiden tot kennisuitwisseling en vroegsignalering.

Het peuterspeelzaalwerk wil nadrukkelijk een rol vervullen binnen de zorgstructuur. Echter, aspecten als deskundigheid, tijd en instrumenten komen daarbij om de hoek kijken. Meer handvatten zijn nodig binnen de peuterspeelzalen om dit goed van de grond te krijgen. In het volgende hoofdstuk worden belemmerende en bevorderende factoren om dit te bereiken onder de loep genomen.

4 Beïnvloedende factoren

De wens om het peuterspeelzaalwerk een belangrijkere rol te geven binnen de zorgstructuur van de gemeente Houten, met name op het thema vroegsignalering, wordt door alle betrokkenen gedeeld. De vraag is welke maatregelen nodig zijn om dit te bereiken.

In een rondetafelgesprek met de betrokkenen⁴ zijn factoren benoemd die ofwel een belemmerende invloed hebben op dit proces, ofwel een bevorderende invloed. Deze worden hierna uiteengezet.

4.1 Belemmerende factoren

Onderstaande factoren werken belemmerend voor een stevige positie van het peuterspeelzaalwerk binnen de zorgstructuur. De factoren zijn in te delen in drie categorieën: 'deskundigheid', 'randvoorwaarden' en 'verbinding netwerk 12 min'. Een oplossing voor deze belemmerende factoren is noodzakelijk.

Deskundigheid

- Deskundigheid op vroegsignalering van leidsters (naar eigen zeggen) onvoldoende.
De leidsters voelen zich over het algemeen onvoldoende toegerust om een goede beoordeling van de ontwikkeling (cognitief, motorisch, sociaal-emotioneel) van een peuter te kunnen geven. Met name de vraag of bepaald gedrag 'normaal' is, dan wel aanleiding geeft tot zorgen, vinden zij lastig te beantwoorden. Deskundigheidsbevordering is zeer gewenst.
- Ondersteuning leidsters in de vorm van concrete handvatten niet aanwezig.
Er is geen 'handboek soldaat' aanwezig voor de leidsters, waarin leeftijdsspecifieke gedragingen van peuters, aspecten van (achterstand in) ontwikkeling en andere relevante zaken voor vroegsignalering van problemen zijn opgenomen. De leidsters hebben grote behoefte aan concrete handvatten in de vorm van een handboek, ontwikkelingsschema of iets dergelijks. Verder hebben zij behoefte aan een formeel, intern aanspreekpunt waar zij met hun zorgen terecht kunnen.
- Leidsters ervaren een drempel om ouders aan te spreken over signalen omtrent hun kind.
Om een signaal omtrent een kind te kunnen melden aan een instantie als de jeugdgezondheidszorg of het netwerk, is toestemming van de ouders nodig. De leidsters vinden het vaak moeilijk om ouders aan te spreken op (signalen van) problemen met hun kind, terwijl dit wel hun taak is.

Noot 4 Zie overzicht deelnemers rondetafelgesprek in bijlage 2.

Randvoorwaarden: tijd en digitale ondersteuning

- Strak tijdschema peuterspeelzaalleidsters laat weinig ruimte voor signalering.
De peuterspeelzaalleidsters hebben een kwartier vóór en ná een dagdeel de tijd voor voorbereidende en afrondende werkzaamheden. Tijdens een dagdeel gaat nagenoeg alle tijd op aan begeleiding van de kinderen. Verder krijgen zij de vakanties doorbetaald, zodat die uren kunnen worden besteed aan extra activiteiten. Dit is echter te weinig om taken met betrekking tot signalering van problemen en/of contact hierover opnemen met derden goed op te pakken. Veel leidsters besteden er overigens wel veel van hun vrije tijd aan.
- Beperkte beschikbaarheid coördinator SSPH.
De coördinator van de SSPH werkt - in opdracht van het bestuur - zeer geëngageerd aan de verdere professionalisering van het peuterspeelzaalwerk in de gemeente Houten. Zij heeft echter maar 20 uur per week ter beschikking voor een groot aantal taken, waaronder de ontwikkeling van vroegsignalering binnen de peuterspeelzalen en het opbouwen van contacten met relevante partners.
- Digitale ondersteuning ontbreekt.
Geen van de peuterspeelzalen beschikt over een computer. Peuterspeelzaalleidsters nemen hun dossiers en dergelijke mee naar huis en slaan daar informatie op. Hierdoor ontbreken mogelijkheden als het opzetten van een intranet waarop nieuws en tips ten aanzien van vroegsignalering kunnen worden uitgewisseld, het opzoeken van informatie over ontwikkeling van kinderen en toegang hebben tot een digitale sociale kaart.

Verbinding netwerk 12 min

- Reactie van netwerk 12 min soms niet (snel genoeg) zichtbaar.
De leidsters geven aan dat als ze een signaal doorspelen aan het netwerk 12 min, het soms lang duurt voordat er een reactie komt. Ook verwachten zij dat het netwerk het signaal oppakt en 'overneemt', maar de netwerkcoördinator geeft aan dat het netwerk zélf geen hulp verleent. Het netwerk biedt advies over de te volgen stappen aan de signaleerder en doet aan toeleiding naar hulp, via de partners binnen het netwerk.
- Procedure omtrent melding aan netwerk 12 min niet voldoende duidelijk voor leidsters.
De peuterspeelzaalleidsters vinden het moeilijk om te bepalen met welke signalen zij terecht kunnen bij het netwerk 12 min. Er zijn geen duidelijke criteria ten aanzien van welke signalen bij het netwerk horen, of welke signalen rechtstreeks aan een instantie, zoals de JGZ, gemeld kunnen worden.

4.2 Bevorderende factoren

De volgende factoren zijn in principe bevorderend voor een sterkere positie van het peuterspeelzaalwerk binnen de zorgstructuur. Ze zijn onder te verdelen in de categorieën 'belang', 'belangrijke verbindingen' en 'deskundigheid'. De meeste van deze factoren kunnen nog verder verbeterd of uitgebouwd worden.

Belang

- Het nut en de noodzaak van vroegsignalering worden onderschreven door de SSPH (bestuur en coördinator) en door de leidsters zelf. Alle betrokkenen vanuit het peuterspeelzaalwerk zijn het eens met de gemeente en de partners binnen het netwerk 12 min, dat vroegsignalering een taak is die mede door de peuterspeelzalen moet worden ingevuld. Dit is een goede basis om gezamenlijk te werken aan een sterkere positie van het peuterspeelzaalwerk binnen de zorgstructuur van Houten.
- Signalering is een taak die is opgenomen in de functiebeschrijving van de leidsters.
De functiebeschrijving van de leidsters die werkzaam zijn bij de peuterspeelzalen in Houten, gaat expliciet in op de signaleringstaak. Zie hoofdstuk 3, onder 'vroegsignalering'.

Belangrijke verbindingen

- Contact tussen coördinator SSPH en coördinator netwerk 12 min.
De coördinator van de SSPH is beschikbaar als aanspreekpunt voor de leidsters inzake vroegsignalering en onderhoudt contact met de coördinator van het netwerk 12 min. Zij weten elkaar steeds beter te vinden bij signalen vanuit de peuterspeelzaal.
- (Incidenteel) contact tussen consultatiebureau en peuterspeelzaalwerk bevordert vroegsignalering
De leidsters geven aan dat zij het contact met de JGZ van belang vinden, aangezien beide instellingen zich met dezelfde kinderen bezighouden. Als er meer structureel contact zou zijn, bijvoorbeeld bij elk bezoek van een peuter aan het consultatiebureau, zou dit vroegsignalering in de hand kunnen werken.
- Binnen basisscholen en netwerk 12 min steeds meer oog voor gezinssamenstelling (broertjes/zusjes op peuterspeelzaal).
Bij signalen vanuit het basisonderwijs wordt steeds vaker nagegaan – door de IB'ers of lid van het netwerk – of het gezin ook kinderen in de peuterspeelzaalleeftijd heeft. Door informatie uit te wisselen met de peuterspeelzaal, kan een bredere blik op het signaal verkregen worden en kan er meer preventief gehandeld worden.
- Goede contacten tussen peuterspeelzaalwerk en basisonderwijs bevordert warme overdracht en doorlopende ontwikkelingslijn.
Het is een positieve ontwikkeling dat een peuterspeelzaal zich vestigt binnen een school in een wijk met veel allochtone gezinnen. Het werkt uitwisseling tussen de peuterspeelzaal en het basisonderwijs in de hand. Ook werkt het drempelverlagend voor ouders, bijvoorbeeld indien zij twijfelen aan de noodzaak van de peuterspeelzaal voor hun kind. Dit is uiteraard niet de enige mogelijkheid van goede contacten tussen het peuterspeelzaalwerk en het basisonderwijs. In ieder geval zijn deze 'warme contacten' van belang voor de ontwikkeling van kinderen en de vroegsignalering van problemen.

Deskundigheid

- Netwerk 12 min en bureau jeugdzorg hebben de handen ineen geslagen inzake deskundigheidsbevordering vroegsignalering.
Het netwerk 12 min maakt werk van deskundigheidsbevordering bij de signaleerders en heeft samen met het bureau jeugdzorg een training voor

IB'ers en docenten in het basisonderwijs opgezet. Vanuit deze samenwerking zou op termijn ook het peuterspeelzaalwerk bediend kunnen worden.

- Advies van vrij gevestigde pedagoge aan de leidsters is ondersteunend aan signalering.
De leidsters vinden het een meerwaarde dat een pedagoge op verzoek meekijkt in de groep en advies kan geven. Echter, zoals eerder aangegeven, de pedagoge maakt geen deel uit van structurele netwerken binnen Houten.
- Deskundigheidsbevordering via '*VVE-sterk*'
Het ministerie van OCW heeft een landelijk traject uitgezet, om de deskundigheid van VVE-leidsters en peuterspeelzaalleidsters te bevorderen. Per lokatie kunnen twee leidsters deelnemen aan een training op maat, gedurende 2007 en 2008.

In het afsluitende hoofdstuk wordt bovenstaande analyse omgezet in een aantal aanbevelingen ten aanzien van de versterking van de rol van het peuterspeelzaalwerk binnen de zorgstructuur van de gemeente Houten.

5 Aanbevelingen

Het peuterspeelzaalwerk is een belangrijke schakel in de zorgstructuur van de gemeente Houten. Hoe vroeger signalen en/of zorgen omtrent een kind bekend zijn, hoe sneller hulp beschikbaar kan komen voor het kind en het gezin. Escalatie van problemen wordt daarmee voorkomen en een gezonde, gelukkige ontwikkeling van kinderen wordt bevorderd.

In de gemeente Houten zijn al veel stappen gezet om te komen tot een sluitende zorgstructuur. Tevens groeit het besef dat de aandacht voor signalering binnen de leeftijdsgroep 0-4 versterkt mag worden. Dit geldt niet alleen voor de peuterspeelzalen, ook de kinderopvang en de jeugdgezondheidszorg hebben hier een rol in. In bijlage 1 wordt hier kort op in gegaan.

De aanbevelingen die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd hebben betrekking op het opheffen van de belemmerende factoren en stimuleren van de bevorderende factoren, als het gaat om het versterken van de rol van het peuterspeelzaalwerk binnen de zorgstructuur. Ze zijn onder te verdelen in 4 categorieën, te weten 'belang', 'deskundigheid', 'tijd' en 'structurele verbindingen'. Bij elke aanbeveling staat een voorstel omtrent wie de aanbeveling in eerste instantie zou kunnen oppakken.

Belang

- 1 Geef structurele aandacht aan het thema 'vroegsignalering' binnen de peuterspeelzalen en compenseer de leidsters.

Wie: SSPH, gemeente

Het thema vroegsignalering zou gedurende een langere periode (bijvoorbeeld een jaar), speerpunt kunnen zijn van de professionalisering van het peuterspeelzaalwerk. Themabijeenkomsten, teamvergaderingen en andere momenten kunnen gebruikt worden om het thema steeds weer op de agenda te zetten, ervaringen van leidsters uit te wisselen en afspraken te maken over een gestandaardiseerde aanpak.

Leidsters moeten de uren die zij hiervoor vrij maken (deels) gecompenseerd krijgen, zodat zij gestimuleerd worden het thema serieus te nemen en ook het gevoel krijgen serieus genomen te worden als signaleerders.

- 2 Zet een (tijdelijke) structuur op voor uitwisseling en overleg rondom de leeftijdsgroep 0 tot 4 jaar.

Wie: gemeente (regie), coördinator netwerk 12 min

In het rapport 'Houten verbindingen' is reeds de aanbeveling gedaan om een (tijdelijke) overlegstructuur op te zetten rondom de leeftijdsgroep 0-4 jaar, met als doel opbouwen van relaties, uitwisselen van aanpakken en bevorderen van vroegsignalering. Het gaat hierbij om alle partners die met grote regelmaat gezinnen met kinderen in de leeftijd van 0 tot 4 ontmoeten: de peuterspeelzalen, kinderdagverblijven, jeugdgezondheidszorg 0-4, het algemeen maatschappelijk werk, pedagogen en huisartsen. Deze partners ontmoeten elkaar op beleidscoördinerend niveau.

Door als gemeente een dergelijke structuur op te zetten laat je zien dat het thema speciale aandacht heeft en dat alle betrokken instanties nodig zijn om vroegsignalering 0-4 echt van de grond te krijgen. Uiteindelijk kunnen de bijeenkomsten leiden tot ondertekening van een samenwerkingsconvenant tussen de partners.

De bijeenkomsten moeten een duidelijk doel dienen en op een goede manier voorbereid worden. De coördinator van het netwerk 12 min zou dit kunnen doen, indien daar tijd tegenover staat.

Deskundigheid

- 3 Organiseer deskundigheidsbevorderingsbijeenkomsten voor peuterspeelzaalleidsters.

Wie: netwerk 12 min, bureau jeugdzorg, gemeente.

Er is al gestart met deskundigheidsbevorderingsbijeenkomsten ten aanzien van vroegsignalering voor IB'ers en docenten. Het netwerk 12 min en bureau jeugdzorg werken hierin samen.

Het is een must dat deze bijeenkomsten worden uitgebreid naar de peuterspeelzalen, zodat leidsters hun deskundigheid met betrekking tot vroegsignalering kunnen vergroten en ook kunnen oefenen met voorbeeldcases.

Tevens kan het aanspreken van ouders over signalen/problemen met hun kind aan de orde komen in deze bijeenkomsten.

Ook bij deze activiteit moet de geïnvesteerde tijd van de leidsters (deels) gecompenseerd worden.

- 4 a) Ontwikkel een duidelijke handreiking voor leidsters ten aanzien van de ontwikkeling van peuters ('normenkader').

Wie: SSPH, orthopedagoog, jeugdgezondheidszorg 0-4

De leidsters missen een handig naslagwerk, waarmee zij handvatten krijgen aangereikt omtrent de reguliere ontwikkeling van kinderen tot 4 jaar. De jeugdgezondheidszorg, die goed zicht heeft op de ontwikkeling van kinderen, zou een dergelijk naslagwerk kunnen maken⁵. Dit zou een flexibel document moeten zijn – bijvoorbeeld een losbladig systeem – waar leidsters aantekeningen in kunnen maken en waar aanvullingen op gemaakt kunnen worden.

- b) Ontwikkel een duidelijke handreiking voor leidsters ten aanzien van procedures omtrent melding bij diverse instanties.

Wie: SSPH, netwerk 12 min

Naast een inhoudelijk naslagwerk is het tevens belangrijk dat de procedure ten aanzien van melding van zorgen bij het netwerk 12 min, maar ook bij instanties als het consultatiebureau of het algemeen maatschappelijk werk, duidelijk op papier staan, bijvoorbeeld in de vorm van een stappenplan/stroomschema. Het netwerk 12 min zou zo'n stappenplan kunnen maken, samen met de coördinator van de SSPH. Het te ontwikkelen protocol voor het netwerk 12 min (zie tevens *Houten verbindingen*) kan hiervoor de basis vormen.

Noot 5 Wellicht is er een bestaand naslagwerk dat voor dit doel gebruikt kan worden; dit is eventueel na te gaan bij GGD-Nederland.

Structurele verbindingen

- 5 Zorg ervoor dat er structureel contact is tussen het peuterspeelzaalwerk en het netwerk 12 min.

Wie: netwerk 12 min, SSPH

Bij het netwerk 12 min zit nu niet standaard een vertegenwoordiger namens het peuterspeelzaalwerk aan tafel. Hier wordt ook niet voor gekozen, omdat het netwerk nadrukkelijker een beoordelend karakter krijgt. Wel is het van belang dat er een vertegenwoordiger namens de peuterspeelzalen aanschuift, wanneer een casus vanuit het peuterspeelzaalwerk wordt besproken in het netwerk. De meest voor de hand liggende persoon voor deze rol is de coördinator van de SSPH; daarnaast kunnen de pedagoge die meekijkt in de groepen of een leidster 'op afroep' beschikbaar zijn om toelichting te geven op een ingebrachte casus. Verder moeten er afspraken worden gemaakt over snelle terugkoppeling vanuit het netwerk en ondersteuning van de leidsters bij toeleiding naar hulp door partners uit het netwerk.

- 6 Maak afspraken ten aanzien van structureel contact tussen de jeugdgezondheidszorg (consultatiebureau) en de peuterspeelzaalleidsters.

Wie: SSPH, jeugdgezondheidszorg, gemeente (regie)

De leidsters geven aan het zeer prettig te vinden om op een structurele basis, of in ieder geval wanneer signalen/zorgen omtrent een peuter zich aandienen, contact te hebben met de jeugdgezondheidszorg 0-4 (consultatiebureaus). Aangezien beide instellingen dezelfde doelgroep hebben, is structureel contact zeer aan te bevelen. Dit contact komt soms wel tot stand en wordt dan wederzijds op prijs gesteld, maar soms wordt er gearzeld over het zoeken van contact of wordt inbreng vanuit het peuterspeelzaalwerk zelfs niet gewaardeerd.

Afspraken zijn nodig, zodat instellingsbreed (zowel bij consultatiebureaus en peuterspeelzalen) hetzelfde wordt omgegaan met wederzijdse contacten. De gemeente kan het gesprek hierover initiëren en faciliteren. De afspraken hierover kunnen eventueel worden vervat in een convenant.

- 7 Maak afspraken over de procedure omtrent het omgaan met voorrangindicaties.

Wie: jeugdgezondheidszorg 0-4, SSPH

Bij kinderen die met een voorrangindicatie worden geplaatst op de peuterspeelzaal (zie tevens hoofdstuk 3, 'cruciale verbindingen'), zijn door het consultatiebureau al signalen opgemerkt over het gezin of het kind zelf. Het is daarom van belang om extra alert te zijn ten aanzien van de ontwikkeling van deze kinderen. Structureel contact tussen de leidster en het consultatiebureau en eventueel het netwerk 12 min over de betreffende peuter en het afleggen van een extra huisbezoek aan de ouders door één van de twee instanties, zijn voorbeelden van afspraken die hierover te maken zijn.

Tijd

- 8 Bedenk een systeem om speelgroepen met veel zorgpeuters te compenseren, bijvoorbeeld via een soort van 'gewichtenregeling'.

Wie: gemeente, SSPH

De peuterspeelzalen in Houten werken met één leidster op een groep van 18 kinderen. Er zijn wel hulpouders en soms een stagiaire/vrijwilliger aanwezig, maar de leidster is de enige gediplomeerde kracht. Het signaleren van problemen met kinderen en vervolgens aandacht schenken aan deze signalen kost tijd. Door een systeem te bedenken op basis van een 'gewicht' per aandachtspeuter, kan meer aandacht worden gegeven aan peuters en gezinnen waarover zorgen bestaan. Er kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het kleiner maken van groepen, het toevoegen van leidsters aan een groep met veel zorgpeuters, of méér bezoeken van een inhoudelijk deskundige (bijvoorbeeld een pedagoge).

9 Investeer in méér coördinerende capaciteit bij de SSPH.

Wie: besturen peuterspeelzalen, gemeente

Veel van bovenstaande aanbevelingen vereisen een grote inbreng vanuit de SSPH. Gezien het huidige, grote takenpakket en de aanstaande ontwikkelingen ten aanzien van professionalisering van het peuterspeelzaalwerk en de versterking van de rol in de zorgstructuur, is het geen overbodige luxe om de coördinatie-uren uit te breiden.

Bijlagen

Bijlage 1 Aandachtspunten voor beleid

Onderstaande aandachtspunten – die afkomstig zijn van de geraadpleegde personen – zijn opgenomen, omdat ze van belang zijn voor het functioneren van de bredere zorgstructuur binnen Houten en voor een sterk preventief jeugdbeleid. Ze zijn echter niet direct gekoppeld aan de rol van het peuterspeelwerk binnen de zorgstructuur.

Kinderopvang onderdeel van zorgstructuur

De kinderopvanginstellingen zouden ook onderdeel moeten uitmaken van de zorgstructuur. Veel aanbevelingen die voor het peuterspeelzaalwerk gelden, zijn tevens op de kinderopvang van toepassing. Het zou zeer aan te bevelen zijn om de kinderdagverblijven dezelfde procedures en afspraken te laten hanteren omtrent signalering en aanmelding en hetzelfde observatieformulier te laten gebruiken als de peuterspeelzalen. Daar tegenover staat dat kinderdagverblijven ook gebruik moeten kunnen maken van deskundigheidsbevorderende activiteiten.

Volglijst/monitorfunctie

Er zijn gezinnen bekend in Houten waar structureel een 'vinger aan de pols' moet worden gehouden. Over deze gezinnen is bekend is dat er problemen hebben gespeeld en dat deze of andere problemen in de toekomst weer de kop op kunnen steken. Er is echter niet één instelling die deze gezinnen blijvend volgt, terwijl dit wel wenselijk zou zijn. Dit is tot op heden ook geen taak van de netwerken. De netwerken werken wel met een soort 'slapende lijst' met casussen die in principe zijn afgesloten, maar deze lijst wordt regelmatig opgeschoond.

Landelijke invoering van het 'Elektronisch Kind Dossier' (gepland voor 2009) kan op termijn een antwoord bieden op dit probleem. Met behulp van het EKD kunnen gezinnen/kinderen veel gestructureerder gevolgd worden en kan met een druk op de knop inzichtelijk worden gemaakt welke hulpverlening betrokken is bij een gezin.

Jeugdgezondheidszorg afwezig tussen 4 en 6 jaar

Als kinderen de leeftijd van 4 jaar bereiken, stoppen de contacten met het consultatiebureau. Het eerste contact met de schoolarts is pas weer wanneer het kind 6 jaar is. Tussen 4 en 6 jaar ontstaat dus een 'gat' als het gaat om structureel contact met de jeugdgezondheidszorg en dus een gat in de signalering van problemen met deze groep. Dit zou op een andere manier opgevangen moeten worden, bijvoorbeeld door extra training van docenten in de kleutergroepen (groep 1 en 2).

Lokale variant Centrum voor jeugd en gezin

Op veel plekken in het land – tevens in de gemeente Houten – wordt nagedacht over een lokale variant van het centrum voor jeugd en gezin. Het is daarbij goed om na te denken hoe de bestaande netwerken gekoppeld kunnen worden aan het CJG. Het CJG is bedoeld als een laagdrempelige uitvalsbasis in de wijk, waar voorzieningen gebundeld worden. De netwerken zouden van daaruit kunnen opereren, zodat signaleerders een duidelijk herkenbaar aanspreekpunt hebben.

Bijlage 2 Bronnen

In het kader van deze opdracht is gesproken met de volgende personen:

- Jacqueline van Eggermont – gemeente Houten
- Margreth Ooijen – Stichting Samenwerkende Peuterspeelzalen Houten
- Josée van de Walle – Vitras/ coördinator netwerk 12 min
- Maddy Hageman – bestuurslid Montessori speelzaal
- Jacqueline Jansen – jeugdverpleegkundige JGZ Vitras, deelnemer werkgroep 'peuterplus'.
- Lidy Reesink – peuterspeelzaalleidster

De volgende documenten zijn geraadpleegd:

- Notitie lokaalonderwijsbeleid 2006-2010 – gemeente Houten
- Rapportage DSP-groep *Houten verbindingen*
- 'Een niet te missen kans'; discussie toekomst SSPH 12 nov. (vertrouwelijk)
- 'Gang van zaken rondom peuterplaatsing' – document SSPH
- Observatie- en overdrachtsformulier peuterspeelzalen